

DRŽAVNI ARHIV U VARAŽDINU

ANALITIČKI INVENTAR

HR-DAVŽ-2

**POGLAVARSTVO SLOBODNOG I KRALJEVSKOG
GRADA VARAŽDINA**

1209. – 1850.

[1851. – 1855.]

Izradila: Karmen Levanić

Varaždin, 2024.

SADRŽAJ

1. OPIS FONDA	1
1. Identifikacija	1
2. Kontekst (povijest stvaratelja i povijest fonda)	1
3. Sadržaj i ustroj	8
4. Uvjeti dostupnosti i korištenja	10
5. Dopunski izvori i bibliografija	11
2. POPIS SERIJA	13

1. OPIS FONDA

1. Identifikacija

1.1. Identifikacijska oznaka:	HR-DAVŽ-2
1.2. Klasifikacijska oznaka:	A.1.1.5.
1.3. Naziv:	POGLAVARSTVO SLOBODNOG I KRALJEVSKOG GRADA VARAŽDINA
1.4. Vrijeme nastanka gradiva:	1209. – 1850., [1851. – 1855.]
1.5. Razina opisa:	Fond
1.6. Količina opisnih jedinica:	150 dm

2. Kontekst

2.1. Naziv stvaratelja

Poglavarstvo slobodnog i kraljevskog grada Varaždina
(*Magistratus Liberae et regiae civitatis Varasdiensis*)

2.2. Povijest tvorca fonda

Grad Varaždin nastaje kao naselje uz županijski *castrum*, a 1209. povlasticom Andrije II. postaje slobodni i kraljevski grad. U ispravama o povlasticama koje su mu izdali Andrija II., a zatim Bela IV. (1220. g.) grad dobiva upravu (gradskoga suca) i određen mu je gradski teritorij. Područje grada bilo je veće nego danas te je obuhvaćalo i susjedna sela Kneginec, Sračinec, Svibovec i Žabnik. Grad je u početku dijelom bio ovisan o županu, međutim, 1357. Ljudevit I. ga je u potpunosti izuzeo od sudbenosti varaždinskoga župana te je kao jedina obveza prema županu ostala samo daća koja se plaćala na blagdan sv. Mihovila, tzv. miholjšćica, u iznosu od 100 dukata. Tijekom 15. st. dobivanjem sajmenih povlastica (1406. od kralja Žigmunda, 1448. od Ulrika Celjskog) grad se razvija u obrtničko i trgovačko središte sjeverozapadne Hrvatske.

Na čelu grada nalazi se gradski sudac (*iudex*), koji objedinjuje upravnu i sudbenu vlast, a bira se svake godine. Uz njega se još biraju 24 gradska vijećnika (*iurati*), gradski bilježnik (*notarius*), predstojnici gradskih četvrti zaduženi za red i mir u svojim četvrtima (*quartarii*), upravitelj gradskih dobara (*officialis bonorum*), tržni nadzornici (*magistri fori*), gradski vratari (*portarii*) i ostali. U srednjem vijeku izbor se obavljao u nedjelju poslije Martinja (11. studenoga).

Zbog nadiranja Osmanlija i dinastičkih previranja Varaždin će početkom 16. st. izuzetno oslabiti, međutim, uspostavom Habsburgovaca na ugarsko-hrvatskom prijestolju, grad od Ferdinanda I. dobiva potvrde svih svojih povlastica i dodatni sajam te se nastavlja razvijati kao slobodan kraljevski grad i gospodarsko središte. Dolazi i do nekih promjena u načinu izbora i organizaciji gradske uprave. Na čelu grada i dalje se nalazi gradski sudac, a uz njega postoji gradsko poglavarstvo ili magistrat, koje se sastoji od 12 prisežnika. Postoji još jedno kolektivno tijelo, gradsko vijeće, koje čine općinski zastupnici (*viri communes*). Sudac, bilježnik, poglavarstvo i vijeće čine gradsku upravu u užem smislu, a uz njih su postojale i druge službe: tržni nadzornik (obavlja nadzor nad kvalitetom robe, točnošću vaga i mjera te prikuplja tržne pristojbe), kmetški sudac (upravitelj gradskih posjeda koji organizira rad gradskih kmetova i prikupljanje uroda te sudi kmetovima), upravitelj ubožnice, skrbnici crkava, gradski kapetani i dekurioni, gradski vratari.

S razvojem gradske oligarhije sve češće dolazi do sukoba kako unutar gradske uprave, tako i uprave s građanima, pa je tijekom 17. st. u više navrata došlo do nasilnog svrgavanja gradskoga suca. Problem je prvo pokušao riješiti Hrvatski sabor 1699. te su donesene upute za rad gradske uprave u 13 točaka. Sukobi su se svejedno nastavili, pa se time pozabavila Ugarska dvorska komora, čije će povjerenstvo 1750. donijeti Statut za grad Varaždin. Gradski sudac i dalje ostaje najviši dužnosnik gradske uprave. Kao kolektivno tijelo, uz njega postoji senat i izabrana općina koja broji 40 članova (*quadragintaviratus*). Od pojedinačnih dužnosnika još se biraju bilježnik, blagajnik, pučki tribun (zadužen za zaštitu interesa cijele gradske zajednice), satnik (zadužen za vojne i redarstvene poslove u gradu), a novost je uvođenje funkcije konzula ili prvovijećnika. Njegova je glavna zadaća briga o gradskom gospodarstvu, o kojem se sada raspravlja na redovitim sjednicama poglavarstva. Izbor gradskoga poglavarstva prebačen je na Jurjevo, tj. 24. travnja. Statutom su određene još neke službe u gradskoj upravi uglavnom usmjerene na brigu o gradskim prihodima. Time su stvoreni preduvjeti za birokratizaciju gradske uprave i njezinu pretvorbu u suvremeniji sustav.

Snažan gospodarski razvoj privući će u grad brojno plemstvo, pa on postaje središte društvenoga i političkog života. U grad se doseljava hrvatski ban Ferenc Nádasdy, zbog čega ovdje često zasjeda Sabor. Kraljica Marija Terezija dodatno je poduprla razvoj grada svojom odlukom od 13. kolovoza 1767. da sjedište novoosnovanog Hrvatskoga kraljevskog vijeća (ondašnja vlada) bude u Varaždinu, a na njen nalog u grad dolazi i Adalbert Barić radi osnivanja katedralnog studija. Tako su se u Varaždinu našla sva najviša

tijela jedne zemlje, čime on postaje glavni grad Hrvatske. Njegov će razvoj prekinuti veliki požar 25. travnja 1776., nakon čega se iz grada iseljavaju sve visoke institucije i dobar dio plemstva, a Varaždin se pretvara u grad obrtnika i trgovaca.

Statut iz 1750. gradu je bio nametnut od Ugarske dvorske komore, pa mu se dio građana protivio, osjećajući to kao zadiranje u gradske povlastice. Ne samo da se odredbe Statuta nisu u potpunosti provodile, nego su vrlo često izbijali sukobi, pobune i svrgavanja gradskih sudaca. Zbog toga u grad dolazi kraljevski povjerenik Ivan Jurinić, koji nakon izbora gradskog poglavarstva 1795. donosi Naputak za rad gradskoga poglavarstva, u kojem se podrobnije određuju dužnosti pojedinih gradskih tijela. Statutom iz 1750. u osnovi je određena struktura gradske uprave, koja će se gotovo nepromijenjena održati do velikih društvenih promjena sredinom 19. st. Dana 19. kolovoza 1851. ban Josip Jelačić donosi *Privremenu naredbu za opravljavanje občinskih poslova u gradovima i trgovištah s magistrati krunovine Hrvatske i Slavonije*, čime je dokončan municipalni status grada. O povijesti grada Varaždina pisalo se vrlo mnogo, održana su i dva velika znanstvena skupa s objavljenim zbornicima radova. Izbor djela naveden je u Bibliografiji.

2.3. Vrijeme djelovanja stvaratelja: 1209. – 1850.

2.4. Povijest fonda

Najstariji dokumenti u ovome fondu su isprave. Njima se uređivao položaj grada kao samostalne jedinice unutar feudalnog društva te njegova prava i povlastice. S razvojem grada javlja se potreba da se zapisuju odluke gradskoga suca i poglavarstva te privatnopravni poslovi među građanima i tako nastaju gradski zapisnici, a kasnije i druge vrste knjiga, uglavnom računovodstvene i kazala. U srednjem vijeku dokumenti su se čuvali po kućama gradskih bilježnika, pa su se često zagubili ili nastradali u požarima. Zaštiti i očuvanju dokumenata znatno je doprinio Juraj Brandenburški, poklanjajući Varaždincima svoju kamenu kuću za vijećnicu 1523. To je omogućilo da se svi dokumenti čuvaju na jednome mjestu i da budu bolje zaštićeni od požara. Kao treća skupina dokumenata javljaju se spisi, koji se od 1700. vode kao zasebna cjelina.

Kako je grad učvrstio svoj položaj i povlastice nakon teškoga razdoblja na početku 16. st., stare isprave gube svoje praktično i pravno značenje, pa briga za njih slabi. Nesređeno stanje gradske uprave i brojni sukobi unutar gradske vlasti i s građanima također su utjecali na loše stanje pismohrane. Pokušavajući riješiti nagomilane gradske probleme Ugarska dvorska komora 1750. donosi gradski statut, u kojem se nalaze i odredbe o radu pismohrane i sređivanju arhiva. Očito se po tom pitanju ništa nije poduzelo jer se 1768. gradski bilježnik žalio da postoji veliki broj dokumenata skupljenih stoljećima, koji su samo

nabacani u hrpe. Te je godine bilježnikom postao poznati pravnik Josip Keresturi, koji se odmah primio sređivanja gradskog arhiva. Posebno su sređene isprave, koje su se doživljavale kao zasebna cjelina, temeljna pismohrana, odakle i naziv Radikalni arhiv (od lat. *radix* – temelj, početak). Na svaku je ispravu zapisan nadnevak i kratak sadržaj te joj je dodijeljen tekući broj prema kronološkom slijedu, a izrađen je i najstariji poznati popis isprava nastalih od 1209. do 1750.

Što se tiče spisa, Keresturi ih je razvrstao u serije označene slovima A do X. Prema zapisu na početku Kazala (2.6.1.1. Opće kazalo arhiva grada Varaždina) to su: A – Kraljevski nalozi te odgovori i predstavke kralju; B – Nalozi Ugarske dvorske komore te odgovori i predstavke Komori; C – Nalozi Hrvatskoga kraljevinskog vijeća te odgovori i predstavke Vijeću; D – Banski i saborski spisi te otpisi poglavarstva; E – Spisi komorskoga povjerenstva s pritužbama, odgovorima i regulatornim odredbama; F – Saborske odredbe koje se odnose na porez, ograničenje cijena i mjere te županijske odredbe; G – Dopisi drugih gradova i osoba, službeni ili privatni; H – Zapisnici sjednica poglavarstva na kojima su se donosile odredbe ili rješavale molbe građana i zapisnici očitovanja i uknjižbi dugova; I – Računovodstvo za siročad koja nemaju skrbnika, ubožnicu, crkve te pobožne i ostale zaklade; K, L i M – Ekonomski i računovodstveni gradski dokumenti i ostalo što se tiče gospodarstva; N – Izvješća o djelovanju poglavarstva oko javnog dobra, kao što su godišnja izvješća, cehovski poslovi, očevidi i reambulacije međa te slični poglavarstveni poslovi; O – Zemljišne knjige, porezni i ostali popisi i sve što se tiče poreza; P i Q – Oporuke, popisi imovine, procjene, licitacije i podjele imovine, skrbnički računi i poslovi, kupnja nekretnina i ostali poslovi koji se tiču imovine građana; R i S – Molbe i pritužbe građana; T – Sudski nalozi, prosvjedi, zabrane i opomene; V – Kaznene parnice gradskoga fiska; U – Građanske parnice; W – Prizivne parnice; UU i X – Krivične parnice. Na malom broju dokumenata pronađena je i oznaka Y, koja u ovom zapisu u Kazalu nije navedena, a kojom su označeni bračni ugovori. Serije su, dakle, oblikovane dijelom prema pošiljatelju, a dijelom prema sadržaju. Unutar svake serije samo je manji dio spisa poredan kronološki, dok je većina spisa dobila oznaku i broj bez utvrđenog reda, vjerojatno onako kako su osobi zaduženoj da sredi arhiv potpali pod ruku. Uz oznaku, na većem je dijelu spisa na stražnjoj strani zapisan kratki sadržaj. Po tom su principu sređeni spisi nastali do travnja 1773., a od 3. svibnja te godine spisi dobivaju registraturnu oznaku koja se sastoji od tekućeg broja i godine.

Uz isprave i spise u gradskoj pismohrani nalazile su se i razne vrste knjiga. Najvažniji su bili gradski zapisnici, sačuvani skoro u kontinuitetu od 1454. Ispočetka je jedna knjiga služila za sve upise: sjednice gradskog poglavarstva, parnice, privatnopravne poslove među građanima. U 17. st. počinju se zasebno voditi razne vrste zapisnika (zapisnici sjednica poglavarstva, sudski zapisnici, zapisnici očitovanja građana). Zbog razvoja gradske ekonomije, od 16. st. počinju se voditi razne evidencije prihoda i izdataka te porezne knjige. Kako su se i spisi množili, u doba Keresturijevog sređivanja arhiva u gradskoj su

pismohrani počeli sastavljati kazala. Tada su nastala imensko – predmetna kazala za spise do 1773. označene gore spomenutim slovčanim oznakama, a počela su se voditi i kazala za sjedničke zapisnike. Isprva se broj u kazalu odnosio na stranicu u zapisniku, ali taj se sustav napušta u 1770.-tima, kad se u kazala upisuju tekući brojevi paragrafa iz zapisnika. U razdoblju od 1787. do 1791. registraturno razdoblje trajalo je od 1. studenoga do 31. listopada sljedeće godine i zato spisi iz studenog i prosinca imaju manje brojeve nego oni iz ostatka godine. Takav je način napušten 1792. kad numeracija, iako počinje u studenom 1791., ide kontinuirano do kraja 1792. Brojevi stranica vraćaju se u kazala u razdoblju od 1785. do 1802. Od 1803. u kazalima se navodi tekući broj paragrafa, koji je ujedno i broj spisa.

Sredinom 19. st. umirovljeni varaždinski gradonačelnik Pavao Kovač ponovno je popisao isprave iz Radikalnog arhiva kao najvredniji dio gradiva. Napravio je kronološki popis isprava od 1209. do 1842. s kratkim sadržajem na latinskom jeziku. Uz to, napravio je prijepise 905 isprava, od kojih su neki danas jedini sačuvani tekst isprave koja se u međuvremenu izgubila ili je izbljedia do nečitljivosti. Sve je isprave rasporedio u 53 svežnja (fascikula) označenih rimskim brojevima, a posebno je odloženo još 477 isprava i spisa koji tada nisu bili obrađeni. Takvo označavanje brojem svežnja i tekućim brojem zadržalo se i danas.

Krajem 19. st. prostor arhiva u Vijećnici postaje pretrpan, pa se dio spisa koji više nisu bili potrebni za tekuće potrebe seli prvo u zgradu Gimnazije, a zatim preko puta u kuću Zaklade Horvat, dok Radikalni arhiv ostaje u Vijećnici. Godine 1939. ponovno se pristupilo sređivanju Radikalnog arhiva i taj je posao povjeren Mirku Petroviću. On je izradio regista na hrvatskom jeziku za 905 isprava nastalih u razdoblju od 1209. do 1842. i smjestio ih u 53 kutije označene rimskim brojevima. Sve ostale isprave, prijepise isprava i važne spise popisao je i stavio u tzv. Radikalni arhiv II, koji se danas nalazi u fondu 16. Gradsko poglavarstvo Varaždin 1850. – 1918. jer je većina dokumenata iz tog razdoblja. Pred početak Drugoga svjetskog rata Radikalni arhiv smješten je u veliki vatrosigurni metalni ormar koji je naručio tadašnji gradonačelnik dr. Vjekoslav Medvedović.

Preseljeno se gradivo 1928. vraća u Vijećnicu, a 1932. preseljeno je u sjeveroistočnu kulu Staroga grada. Konačno se 1938. seli u zgradu pored Staroga grada, tzv. Žitnicu. Poslije rata temeljito je obnovljena zgrada Žitnice, koja od 1950. postaje sjedište arhiva. Te je godine Gradski muzej Varaždin predao Arhivu Radikalni arhiv, koji je 1946. preuzet iz Vijećnice u sređenom stanju. Iste je godine Gradski narodni odbor Varaždin predao Arhivu ostatak gradiva Poglavarstva grada Varaždina u prilično rasutom i oštećenom stanju.

U arhivu se pristupilo sređivanju fonda. Primijenjena je tada uobičajena metoda podjele gradiva na isprave, knjige i spise, pa su oblikovane tri cjeline. Radikalni arhiv zadržava svoju strukturu i podjelu na fascikule označene rimskim brojem i dva niza tekućih brojeva. Isprave za razdoblje od 1209. do 1526. složene su u 15 svežnjeva s numeracijom od 1 do

204. S 1527. godinom počinje svežanj XVI, a numeracija ponovo kreće od 1, tako da se prve 204 isprave ove skupine razlikuju od onih starijih jedino po oznaci svežnja. Isprave se redaju kronološki do 1842. (broj XLVI-734). Prilikom sređivanja u arhivu u Radikalni su arhiv uvršteni i brojni drugi dokumenti i oni su uglavnom poredani kronološki za razdoblje od 1538. do 1855. Većina njih zapravo nisu isprave u užem smislu riječi, prije bi se mogli definirati kao spisi, međutim zbog važnijeg sadržaja ili pošiljatelja (npr. dopisi od vladara), starosti i nedostatka registraturne oznake uvršteni su u Radikalni arhiv. Među njima su se našli i redovni spisi sređivani prema gore spomenutom Keresturijevom prijedlogu. Tako je Radikalni arhiv iz zbirke isprava postao zbirka starijih i važnijih dokumenata gradskoga poglavarstva. Prilikom pripreme gradiva za portal eKultura napravljen je novi popis te je svaki dokument zatečen u Radikalnom arhivu dobio svoj jedinstveni identifikator, međutim, zadržan je postojeći poredak, bez promjena radi postizanja jedinstvenoga kronološkog niza. Ukupno ima 1.692 dokumenta u 57 fascikula, a svi radovi nastali do 2024. prilikom citiranja primjenjuju stari sustav signatura, pa će vjerojatno tako i ostati.

Nakon preuzimanja u arhiv vrlo su detaljno popisane sve knjige, ali su zadržani latinski nazivi, a knjige su smještene u spremište bez oznaka. U ovu su skupinu uključeni ne samo svesci bilo s tvrdim, bilo s mekim koricama, poput zapisnika, kazala ili poreznih popisa, nego i različiti uvezani arci papira bez korica koji na sebi nisu imali registraturnu oznaku, pa se nisu mogli staviti u kutije među spise, ili su imali registraturne oznake, ali zbog veličine nisu stali u kutije. Za potrebe izrade Registra fondova knjige su ponovno popisane 2000., a 2007. napravljen je djelomičan popis knjiga uz zadržavanje latinskih naziva. Vremenom su se knjige, zbog vađenja i ulaganja jednim dijelom pomiješale, pa je 2024. napravljen novi popis i sve su knjige označene. Svi dokumenti koji su se prije vodili kao knjige ostavljeni su u ovoj skupini, iako se tehnički ne radi uvijek o knjigama. Skupina knjiga koja se odnosi na Zavod ubogih (*Armen Institut*) izdvojena je iz ovoga fonda i upisana u postojeći fond HR-DAVŽ-308 Zavod ubogih.

Što se tiče spisa, oni su složeni po brojevima i godinama i smješteni u kutije. Isprva se odustalo od Keresturijevog sustava iz najstarijega registraturnog razdoblja, pa su dokumenti do 1700. uvršteni u Radikalni arhiv, a spisi svih serija od 1700. do 1773. (oko 5.900 spisa) poredani su u jedan kronološki niz, dobili su svoj tekući „arhivski“ broj i napravljena su regesta (kratki sadržaj) za svaki dokument do 1776., koji su ručno napisani u šest velikih knjiga. Zatim se odustalo od tog načina sređivanja, vjerojatno zbog principa prvobitnog reda, te se djelomično vraća Keresturijev sustav za spise nakon 1700. (oni stariji ostali su u Radikalnom arhivu). Spisi dobivaju novu signaturu koja se sastoji od broja kutije i broja spisa u kutiji, počevši od 1 u svakoj kutiji, a upisana je na spise do početka 1776. (završno s kutijom 122). U prvu kutiju stavljena je serija A (dopisi od vladara), a još su sačuvane serije B, C, D, E, P, Q, U, UU, V, W i X (dopisi od viših vlasti, privatno pravni poslovi i parnice), koje se nalaze u kutijama 2 – 44, a spisi su poredani kronološki za razdoblje od 1700. do 1773. U kutijama 45 – 74 nalaze se spisi koji imaju

slovčanu oznaku i broj, ali su svi ispremiješani, tako da se u svakoj kutiji nalaze spisi raznih slovčanih oznaka i velikoga vremenskog raspona. U kutijama 75 – 103 nalaze se spisi bez registraturnih oznaka, koji su u arhivu poredani kronološki za razdoblje od 1700. do travnja 1773.

Od 3. svibnja 1773. u pismohrani se primjenjuje jednostavniji sustav označavanja dokumenata, koji se sastoji od tekućeg broja dokumenta i godine (za svaku godinu numeracija počinje od 1). Za razdoblje od svibnja do prosinca 1773. (kutije od 104 do 107) na kutijama se nalazi i izvorna i nova arhivska signatura, a nakon 1774. (od kutije 108) na kutijama se nalazi samo izvorna signatura iz pisarnice. Za spise iz kutija 108 do 124 postoje regesta u šestoj knjizi regesta, ali arhivska signatura više nije navedena na kutiji, nego samo na spisima. Međutim, kako je u spomenutoj knjizi regesta navedena i „stara signatura“, ona izvorna iz pisarnice koja je napisana na kutijama, spis se može pronaći i pomoću nje. Za spise iz kutija 123 i 124 napisana su regesta, ali im nije dodijeljena nova signatura, nego je samo navedena stara. Dakle, za spise u kutijama 1 do 124 i za razdoblje od 1700. do 1776. postoji šest knjiga u koje su upisani kratki sadržaji svih dokumenata poredani kronološki (što, međutim, ne odražava stvarni fizički raspored dokumenata) i uz svaki je regist naznačena signatura u obliku broj kutije / broj spisa, pomoću koje se spis može naći u spremištu.

U arhivu su se za ove najstarije spise uz regesta radila i tematska kazala. Nastale su četiri rukom pisane knjige u kojima su navedene razne teme (npr. kupnja i prodaja, daće i takse, gradske granice, mjere, obrti, vještice, ljekari i apotekari, novac, buna građana, požari itd.) i popisani spisi koji se na njih odnose s njihovom starom signaturom. Kasnije, kad su spisi dobili novu signaturu, ta signatura, nažalost, nije upisana u Tematska kazala, ali se njima i dalje može služiti tako da se iz njih ispiše datum nastanka spisa, onda se prema datumu spis potraži u Knjigama regesta, gdje je navedena signatura (broj kutije i broj spisa) pod kojom se spis nalazi u spremištu.

Za razdoblje od 1700. do 1849. postoji 847 kutija spisa te još dodatne četiri kutije u koje su tijekom sređivanja u arhivu izdvojeni spisi koji se tiču životinja. Za njih su napisana regesta, a većina ih ima čak i prijepis i prijevod, koji se nalaze uz sam spis. Označeni su kao *Veterinaria* i postoje za razdoblje 1811. – 1844. Prilikom sređivanja 2024. g. zbog natrpanosti spisi su izravnani i presloženi u šest kutija, tako da fond sada broji 853 kutije spisa.

2.5. Način preuzimanja

Gradivo je preuzeto 1950. po službenoj dužnosti od Narodnog odbora grada Varaždina i Gradskog muzeja Varaždin, broj akvizicije 1950/1.

3. Sadržaj i ustroj

3.1. Sadržaj

Prva cjelina „Zbirka isprava i ispisa (Radikalni arhiv)“ sadrži povlastice vladara i drugih velikodostojnika kojima se uređuje položaj grada kao pravne osobe. Određuju se gradske povlastice i teritorij, utvrđuju sajmene i trgovačke povlastice, rješavaju se sporovi sa susjedima. U dijelu nakon 1526. uz potvrđivanje postojećih povlastica od strane vladara, većinom se radi o dopisima viših vlasti u svezi s plaćanjem poreza, pozivima na sabore te dokumenti nastali zbog brojnih sporova sa susjedima (obitelj Erdődy, susjedni plemići, isusovci, čakovečko vlastelinstvo). Obuhvaća razdoblje od 1209. do 1855.

Drugu cjelinu čine knjige. Najvažnije su knjige zapisnici sjednica gradskoga poglavarstva. Najstariji zapisnik datira iz 15. st., međutim u razdoblju od 15. – 17. st. sačuvani su nepotpuno, a tek od 1748. u kontinuitetu. Negdje do sredine 17. st. jedna je knjiga zapisnika služila za sve potrebe i u nju su se upisivale upravne i gospodarske odluke poglavarstva, parnice te privatni imovinskopravni poslovi među građanima. Zbog povećanog obima poslova počinju se voditi zasebne knjige, pa se javljaju sjednički zapisnici, sudski zapisnici, zapisnici očitovanja (kupoprodaje i ostali imovinskopravni poslovi građana), zapisnici gospodarskog odbora, a javljaju se porezne i druge računovodstvene evidencije. Kroz sve te knjige može se pratiti svakodnevni život grada. Dnevnici prihoda i izdataka iz 17. i 18. st. koje su vodili gradski tržišni nadzornici, vagmeštri, kmetski suci i upravitelji dobara donose zanimljive podatke o trgovini, prehrani i poljoprivredi, a dodatnu im vrijednost daje to što su uglavnom pisani kajkavskim jezikom. Vrlo je velika i vrijedna serija poreznih knjiga, gdje se u kontinuitetu od 1770. do 1849. upisuju imena svih poreznih obveznika, njihove adrese, zanimanja i imovina, stoga pružaju mnoštvo demografskih i urbanističkih podataka. Sačuvano je također nekoliko popisa stanovništva i geometrijske izmjere. Manji dio knjiga čine registraturna pomagala (kazala), koja služe za lakše pronalaženje zapisa u Zapisnicima i spisa.

Treću cjelinu čine spisi nastali u razdoblju do 1700. do 1849. Radi se uglavnom o dopisima viših vlasti te drugih upravnih i sudskih tijela ili o molbama privatnih osoba i građana, o čemu se raspravljalo i odlučivalo na sjednicama gradskoga poglavarstva. Kao posebna cjelina izdvojeni su spisi nazvani *Veterinaria* za razdoblje od 1811. do 1844., a radi se o raznim odredbama vezanim uz životinje.

3.2. Odabiranje i izlučivanje

Gradivo se ne izlučuje, čuva se trajno.

3.3. Plan sređivanja

Prilikom izrade ovoga popisa zbog duge tradicije korištenja i objavljivanja gradiva ostavljeno je zatečeno stanje. Stoga je zadržana stara arhivistička podjela na isprave, knjige i spise, koji čine tri osnovne serije.

1. Zbirka isprava i spisa (Radikalni arhiv)
2. Knjige
 - 2.1. Najstariji zapisnici i knjige
 - 2.2. Zapisnici sjednica gradskoga poglavarstva i prateće knjige
 - 2.2.1. Zapisnici sjednica gradskoga poglavarstva
 - 2.2.2. Sažeti pregledi sjedničkih zapisnika (*Ubilježnica, Connotatorium*)
 - 2.2.3. Zapisnik zaduženja gradskih činovnika i ureda
 - 2.3. Zapisnici očitovanja (*Fassiones*)
 - 2.4. Sudski zapisnici i ostale sudske knjige
 - 2.4.1. Zapisnici sudskih sjednica
 - 2.4.2. Zapisnici izlazaka gradskih službenika na teren
 - 2.4.3. Pritužbe i parnice
 - 2.4.4. Ostale sudske knjige
 - 2.5. Gospodarski zapisnici i prateće knjige
 - 2.5.1. Zapisnici sjednica gospodarskoga povjerenstva/odbora
 - 2.5.2. Sažeti pregledi gospodarskih zapisnika (*Connotatorium*)
 - 2.6. Kazala
 - 2.6.1. Kazala za spise do 1773.
 - 2.6.2. Kazala za sjedničke zapisnike
 - 2.6.3. Kazala za sudske zapisnike
 - 2.6.4. Kazalo za gospodarski zapisnik
 - 2.7. Knjige gradske blagajne i računovodstva
 - 2.7.1. Pregledi prihoda i izdataka gradskoga kmetskoga suca, tržnog nadzornika, vagmeštra, suca i upravitelja dobara
 - 2.7.2. Dnevnici davanja tlake
 - 2.7.3. Porezne knjige domaće i vojne blagajne
 - 2.7.4. Porezne knjige domaće blagajne
 - 2.7.5. Blagajnički dnevnici
 - 2.7.6. Pregledi prihoda i izdataka gradske blagajne
 - 2.7.7. Pregledi poreznih i drugih dugovanja
 - 2.7.8. Upisnik prihoda od kazni i poklona
 - 2.8. Popisi zemljišta i stanovništva
 - 2.9. Ostale knjige
3. Spisi

4. Uvjeti dostupnosti i korištenja

4.1. Uvjeti dostupnosti

Gradivo je dostupno sukladno *Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima (NN 61/2018)*, *Pravilniku o korištenju javnog arhivskog gradiva (NN 121/2019)* i *Pravilniku o radu čitaonice Državnog arhiva u Varaždinu*.

4.2. Jezik i pismo u gradivu

Većina dokumenata pisana je latinskim jezikom, a u dokumentima se još javljaju hrvatski i njemački te u vrlo maloj mjeri mađarski. Glavnina je pisana latinicom, samo su dokumenti na njemačkom pisani njemačkim pismom.

4.3. Tvarne značajke

Većina je dokumenata na papiru, dok su isprave dijelom na pergameni, dijelom na papiru. Dokumenti su pisani rukom, samo ih je manji dio tiskan (uglavnom okružnice viših vlasti). Gradivo je sačuvano u dobrom stanju, a oštećene isprave i knjigu su restaurirane.

4.4. Obavijesna pomagala

1. Regesta redovnih spisa od 1700. do 1776., 6 knjiga, za kut. 1 – 124
 1. knjiga 1700. – 1745.
 2. knjiga 1745. – 1756.
 3. knjiga 1757. – 1761.
 4. knjiga 1762. – 1766.
 5. knjiga 1757. – 1773.
 6. knjiga 1773. – 1776.
2. Tematska kazala spisa od 1700. do 1768. [1941.], 4 knjige
3. Analitički inventar

4.5. Citiranje

1. Zbirka isprava i spisa (Radikalni arhiv)
Puni oblik: HR-DAVŽ-2. Poglavarstvo sl. i kr. grada Varaždina, Radikalni arhiv, XVI-13
Skrraćeno: HR-DAVŽ-2.1.217

2. Knjige

2.1. Puni oblik: HR-DAVŽ-2. Poglavarstvo sl. i kr. grada Varaždina, Statut grada Varaždina iz 1750.

Skraćeno: HR-DAVŽ-2.2.1.9.

2.2. Puni oblik: HR-DAVŽ-2. Poglavarstvo sl. i kr. grada Varaždina, Zapisnik sjednica gradskog poglavarstva, 1781., str. 55

Skraćeno: HR-DAVŽ-2.2.2.1.58., str. 55

2.3. Puni oblik: HR-DAVŽ-2. Poglavarstvo sl. i kr. grada Varaždina, Porezni popis za unutarnji grad, 1828.-1829.

Skraćeno: HR-DAVŽ-2.2.7.3.63.

3. Spisi

HR-DAVŽ-2. Poglavarstvo sl. i kr. grada Varaždina, Redovni spis 51/1767 (kut. 1)

Skraćeno: HR-DAVŽ-2.3. 51/1767. (kut. 1)

5. Dopunski izvori i bibliografija

5.1. Postojanje preslika

Sve isprave i spisi iz Radikalnog arhiva su digitalizirani, a isprave iz razdoblja 1209. – 1526. objavljene su na portalu e-kultura.

5.2. Bibliografija (izbor)

Objavljeni izvori:

1. Tanodi, Z. *Poviestni spomenici slobodnoga kraljevskoga grada Varaždina*, svezak I., Zbornik izprava 1209-1526., Varaždin 1942.
2. Tanodi, Z., Wissert, A., *Poviestni spomenici slobodnoga i kraljevskog grada Varaždina*, svezak II., Gradski zapisnici iz g. 1454.-1464. i 1467.-1469., Varaždin 1944.
3. Barbarić J., Kolander I., Wissert A. *Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina 1587-1589.*, sv. I. Varaždin: Državni arhiv u Varaždinu, 1990.
4. Barbarić J., Kolanović, J. *Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina 1592-1714*, sv. II-IX. Varaždin: Državni arhiv u Varaždinu 1991-2003.
5. Barbarić, J., Levanić, K. *Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina 1685-1703*, sv. X-XI. Varaždin: Državni arhiv u Varaždinu, 2005-2006.

6. Kolanović J., Križman M. *Statut grada Varaždina*. Varaždin: Državni arhiv u Varaždinu, 2001.
7. Levanić, K. *Izvori za povijest grada Varaždina 1527. – 1600*. Zagreb – Varaždin: HAZU Zavod za znanstveni rad u Varaždinu i Državni arhiv u Varaždinu, 2019.

Izabrana bibliografija:

1. Androić, Mirko. Bayer, Vladimir. Pusić, Eugen. Štampar, Slobodan. *Varaždin u 18. stoljeću i političko kameralni studij*. Zagreb [etc.]: Sveučilište u Zagrebu [etc.], 1972.
2. Ebner, Ladislav. *Historisch - Statistisch - Topographische Beschreibung Der Konig. Freystadt Varasdin = Povijesni, statistički i topografski opis slobodnog i kraljevskog grada Varaždina* / [uredili Vladimir Huzjan i Spomenka Težak; prijevod s njemačkog na hrvatski jezik Sanja Županić]. Zagreb, Varaždin: HAZU Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Gradski muzej Varaždin, 2023.
3. Filić, Krešimir. *Glazbeni život Varaždina*. Varaždin: Muzička škola Varaždin, 1972.
4. Filić, Krešimir. *Varaždinski mesarski ceh : zapisnici ceha od god. 1589. do uključivo godine 1708.* / Krešimir Filić. Varaždin, 1968.
5. Horvat, Rudolf. *Povijest grada Varaždina*. Varaždin: HAZU Zavod za znanstveni rad u Varaždinu i Grad Varaždin, 1993.
6. Lentić-Kugli, Ivy. *Povijesna urbana cjelina grada Varaždina*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 1977.
7. Lentić-Kugli, Ivy. *Varaždin nakon požara 1776. godine*. Zagreb: Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, 1973.
8. Lentić-Kugli, Ivy. *Varaždinski graditelji i zidari od 1700. do 1850*. Zagreb: Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, 1981.
9. *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina : 1209.-2009. : zbornik radova sa međunarodnog znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu* / [glavni urednici Miroslav Šicel, Slobodan Kaštela]. Varaždin: HAZU Zavod za znanstveni rad, Grad Varaždin i Varaždinska županija, 2009.
10. Pavliček, Vida. „Povijest arhiva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina.“ *Arhivski vjesnik*, 37 (1994): str. 7 – 17
11. *Varaždinski zbornik : zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Varaždinu od 1. do 3. listopada 1981. g. povodom obilježavanja 800. godišnjice grada* / [urednik Andre Mohorovičić]. Zagreb [etc.] : JAZU [etc.], 1983.

POPIS SERIJA¹

1. ZBIRKA ISPRAVA I SPISA (RADIKALNI ARHIV)

1.1. Identifikacijska oznaka:	HR-DAVŽ-2.1
1.2. Naslov:	ZBIRKA ISPRAVA I SPISA (RADIKALNI ARHIV)
1.3. Vrijeme nastanka gradiva:	1209. – 1855.
1.4. Razina opisa:	Serijski
1.5. Količina opisnih jedinica:	1691 kom.
1.6. Obavijesna pomagala:	Regesta Zbirke isprava i spisa

2. KNJIGE

1.1. Identifikacijska oznaka:	HR-DAVŽ-2.2
1.2. Naslov:	KNJIGE
1.3. Vrijeme nastanka gradiva:	1454. – 1851.
1.4. Razina opisa:	Serijski
1.5. Količina opisnih jedinica:	963 kom., 8 kutija, 2 svežnja
1.6. Obavijesna pomagala:	Popis knjiga

3. SPISI

1.1. Identifikacijska oznaka:	HR-DAVŽ-2.3
1.2. Naslov:	SPISI
1.3. Vrijeme nastanka gradiva:	1700. – 1849.
1.4. Razina opisa:	Serijski
1.5. Količina opisnih jedinica:	853 kut.
1.6. Obavijesna pomagala:	<ol style="list-style-type: none">1. Regesta za spise nastale od 1700. do 1773., 6 knjiga2. Tematska kazala za spise nastale od 1700. do 1768. [1941.], 4 knjige3. Popis tehničkih jedinica za opće spise

¹ Ovdje su navedeni samo osnovni identifikacijski podaci za tri osnovne serije koje čine fond, a detaljni popisi napravljeni su zasebno.